

дій прокурора на первинному етапі досудового розслідування злочинів певного виду (3), програма дій прокурора на наступному та заключному етапах досудового розслідування злочинів певного виду (4);

- доповнення диспозиції ст. 219 КК України після слова "учасником" словом "акціонером", що, з огляду на поширеність дій з доведення суб'єкта господарської діяльності до стійкої фінансової неспроможності мажоритарними чи міноритарними акціонерами, дозволить запобігти ухиленню цієї категорією власників від кримінальної відповідальності;

- конкретизація системи показників для виміру такого критерію оцінки ефективності роботи органів прокуратури, як "забезпечення повного відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди", зокрема, до них мають відноситися правильність, своєчасність і повнота визначення кола потерпілих, цивільних позивачів і цивільних відповідачів у кримінальному провадженні; своєчасність і повнота виявлення активів підозрюваного (інших цивільних відповідачів), дотримання вимог закону при вилученні і збереженні майна з метою стягнення шкоди на користь потерпілих кредиторів; відповідність встановленої органом досудового розслідування виду і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, грошовій сумі, що підлягає стягненню згідно вироку (ухвали) суду, що набрали чинності; розмір добровільно відшкодованих збитків від кримінального правопорушення; рівень відмов слідчого судді у застосуванні арешту майна (можливе диференційоване врахування позицій судів як щодо тимчасово вилученого майна, так і майна, що тимчасово не вилучалося); задоволеність потерпілих розміром відшкодованих їм збитків, завданих кримінальним правопорушенням.

Отже, нами було сформульовано пропозиції з удосконалення організації та правового регулювання прокурорського нагляду за дотриманням законів при розслідуванні доведення до банкрутства, реалізація яких за рахунок комплексного підходу дозволить покращити стан законності на цій ділянці прокурорського нагляду.

В межах подальших наукових розробок доцільним є дослідження стану процесуального супроводу прокурором кримінального провадження про доведення до банкрутства під час підтримання державного обвинувачення у суді.

Умовами злочинності є різні явища соціального життя, які не породжують злочинність, але сприяють її виникненню та існуванню. Причина створює можливість певного наслідку. Умови же сприяють реалізації цієї можливості.

Ключові слова: майно, підпал, умови, причини, умисне знищення, пошкодження.

Условиями преступности являются разные явления социальной жизни, которые не порождают преступность, но способствуют ее возникновению и существованию. Причина создает возможность определенного следствия. Условия же способствуют реализации этой возможности.

Ключевые слова: имущество, поджог, условия, причины, умышленное уничтожение, повреждение.

The terms of criminality are the different phenomena of social life, which do not generate criminality, but instrumental in its origin and existence. Reason creates possibility of certain investigation. Terms are instrumental in realization of this possibility.

Key words: property, arson, terms, reasons, intentional, elimination, damage.

Грунтовне осмислення причин та умов є неодмінним етапом пізнання й оцінювання умисного знищення або пошкодження майна шляхом підпалу, що закладає підвалини превенції даного злочину. Саме тому в контексті предмету дослідження відповідні питання потребують особливої уваги.

Так, проведене нами дослідження низки наукових джерел з кримінології дозволяє відмітити широку дискусію наукової спільноти щодо термінологічної сутності причин та умов злочинності.

Зокрема, учений М.Д. Шаргородський у свій час писав, що причинами злочинності в широкому смислі цього слова можна вважати всі ті обставини, без яких вона не могла би виникнути та не може існувати. Але не всі ці обставини відіграють однакову роль. Одні з них створюють лише реальну можливість злочинних мотивів, а інші – перетворюють цю можливість у дійсність. Тому перші слід розглядати як умови, а другі як причини... Причинами злочинів є ті активні сили, які своєю дією породжують її існування. Причини конкретного злочину – це, таким чином, ті активні сили, які викликають у суб'єктів інтереси та мотиви для його вчинення¹.

Інші вчені, причому як російські так і українські, вважають недоцільним окремого висвітлення причин та умов вчинення злочину. За їх переконанням причини та умови об'єднуються родовим поняттям "криміногенні детермінанти"².

У свою чергу А.В. Микитчик, досліджуючи причини та умови шахрайства з нерухомістю, відмічає, що злочинність, будучи результатом

¹ Шаргородский М.Д. Преступность, ее причины и условия в социалистическом обществе // Преступность и ее предупреждение. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1966. - С. 30.

² Криминология / Под ред. Б.В. Коробейникова, Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. М., 1988. - С. 5; Криминология / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. М., 1994. - С. 7; Александров Ю.В., Гель А.Л., Семаков Г.С. Криминология: Курс лекций. - К.: МАУП, 2002. - 296 с. - С. 5.

різних соціальних протиріч, властивих суспільству на певному етапі розвитку, породжується, змінюється і відтворюється різноманітними зв'язками, що їх обумовлюють, і підтримує позицію тих кримінологів, які сукупність цих зв'язків об'єднують поняттям "криміногенні фактори"¹.

Якнайповнішу і багатопланову сутнісну характеристику факторів злочинності в кримінології дав К.К. Горяїнов. Зокрема, на його думку, факторами можна вважати причину і умову (необхідне і супутнє), а також явища, які перебувають у функціональному зв'язку і т.д.²

Нам імпонує позиція А.І. Долгової, яка переконливо зазначає, що неможна обмежуватися лише вказівкою на причини. Важливими є також умови – те, що само по собі породжує злочинність або злочин, приймає участь в детермінації злочинності³.

Під причинами злочинності розуміють такі явища суспільного життя, що породжують злочинність, підтримуючи її існування, викликають її зростання, тобто детермінують злочинність.⁴

Під умовами, що сприяють вчиненню злочинів, розуміються ті факти реальної дійсності, які напрями злочинів не викликають, але їх наявність може сприяти виникненню у людини наміру вчинити злочин. Ці факти реальної дійсності відносяться до конкретних проявів злочинності та можуть коринитися в різних сферах суспільних відносин та функціонування суспільного та державного механізму.⁵

Умовами злочинності є різні явища суспільного життя, які не породжують злочинність, але сприяють її виникненню та існуванню. Причина створює можливість певного наслідку. Умови же сприяють реалізації цієї можливості.⁶

У кримінології причини та умови злочинності поділяються на внутрішні та зовнішні⁷ та інші види класифікації. Виходячи з аналізу літера-

¹ Микитчик Андрій Васильович Кримінологічні засади запобігання шахрайству з верховістю. – Автореф. канд. 12.00.08. 2008. – Київ - 20 с. - С. 10.

² Горяїнов К.К. Кримінологическая обстановка (методологические аспекты). – М.: ВНИИ МВД СССР, 1991. – С. 24.

³ Кримінологія. Учебник для вузов / Под общей редакцией доктора юридических наук, профессора А. И. Долговой. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА • М), 2001. – 784 с. – С. 151.

⁴ Бандурка А.М., Давыденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие: Монография. – Харьков: Гос. спец. изд-во "Основа", 2003. – С. 32.

⁵ Кримінологія: Учебник / Под ред. акад. В.Н. Кудрявцева, проф. В.Е. Эминова. – М.: Юристъ, 1997. – 512 с. – С. 47.

⁶ Кримінологія: учебник для вузов: для студентов, обучающихся по специальности "Юриспруденция" / [Агапов А. Ф., Баринаева Л. В., Гриб В. Г. и др.] Под. ред. В.Д. Малкова; Моск. открытый социал. ун-т. - Изд. 2-е, перераб. и доп. - Москва : Юстицинформ, 2006. - 524 с. - С. 60.

⁷ Ташій Максим Сергійович. Кримінологічний аналіз агресивної корисливо-наслідницької злочинності та запобігання їй. 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Автореф. Дис., канд. юрид. наук. - 2011. - Харків. - 20 с. - С. 11.

турних джерел, матеріалів судової та правоохоронної практики всі причини умисного знищення або пошкодження майна доцільно умовно поділити на соціально-економічні, морально-психологічні та організаційно-управлінські.

До соціально-економічних причин відносяться:

- порушення стійких соціальних зв'язків між людьми;
- падіння добробуту, безробіття населення;
- аморальний, антигромадський, паразитичний або злочинний спосіб життя особи.

До морально-психологічних причин (значною мірою зумовлені соціально-економічними умовами) відносяться:

- збільшення психологічних навантажень, стресів і емоційних зривів, породжуваних необхідністю адаптації до нових економічних умов;
- неприязні відносини між учасниками конфлікту, що складаються раптово або поступово, протягом визначеного періоду часу (сімейно-побутові сварки, скандали, бійки та образи);
- заздрість, зумовлена погіршенням матеріального становища;
- культ насильства й жорстокості, авторитет силового вирішення будь-яких конфліктів.

До організаційно-управлінських причин відносяться:

- неефективна взаємодія уповноважених служб і підрозділів ОВС щодо профілактики підпалів;
- відсутність скоординованих дій між уповноваженими й іншими оперативними підрозділами ОВС, що здійснюють протидію тяжким та особливо тяжким злочинам, вчинення яких супроводжується підпалом (умисні вбивства, крадіжки майна, незаконні заволодіння транспортними засобами тощо);
- несвоєчасне і неналежне реагування співробітників міліції на хуліганські та інші антигромадські вчинки осіб, супроводжуванні спробами пошкодження майна і погрозами підпалів;
- відносна слабкість оперативних позицій серед криміногенного елемента та осіб, які перебувають на обліках ОВС;
- відсутність цілеспрямованого моніторингу за особами, які звільняються з місць позбавлення волі;
- формальний контроль за психічно хворими особами, як стоять на обліку в лікувальних закладах і страждають на піроманію (хвороблива пристрасть до вогню, підпалів) (за даними досліджень десятирічної давнини¹ відповідні показники становлять 4%), а також відсутність профілактичної роботи з ними.

¹ Куц Ігор Георгійович. Боротьба з пожежами в житловому секторі (кримінально-правовий та кримінологічні аспекти). Автореф канд. дис. 12.00.08. Київ 2003. - 19 с. - С. 12.

До найпоширеніших умов учинення знищення або пошкодження майна шляхом підпалу можна віднести:

- загальний задовільний стан відповідної попереджувальної діяльності з боку уповноважених служб і підрозділів ОВС, державного пожежного нагляду, а також суспільних організацій, засобів масової інформації тощо;
- падіння авторитету правоохоронних органів;
- послаблення правових основ державного і громадського життя, поширення правового нігілізму серед населення;
- відсутність надійної охорони об'єкту (предмету) посягання;
- незабезпечення невідворотності кримінальної відповідальності за кожен випадок знищення або пошкодження майна шляхом підпалу.

Також, до умов вчинення підпалів в літературі з проблем дослідження пожеж відноситься незадовільна пожежна безпека об'єкта (предмета) замаху. Однак ця умова характерна не для всіх об'єктів підпалу. Маються на увазі лише житлові будинки, нежитлові будівлі та споруди. При незадовільній пожежній безпеці об'єкта підпалу він може бути зруйнований вогнем повністю, що сприяє знищенню багатьох слідів злочину.

Грунтовне осмислення сукупності вищевикладених у підрозділі положень дозволяє погодитися з тими авторами, які констатують, що оцінка одних явищ як причин, а інших як умов носить відносний характер. Конкретне явище в одних взаємодіях може виступати причиною, а інших – умовою¹. Крім того, наведений розподіл причин та умов умисного знищення або пошкодження майна шляхом підпалу не є вичерпаними, що цілком законірно, бо пізнання, як власне і середовище і його фактори, знаходяться в постійному русі².

Знання поширених причин і умов, що зумовлюють вчинення підпалів, спільно з уявленнями щодо типів особи злочинця-палія є основою для розробки системи рекомендацій з попередження умисного знищення або пошкодження майна вищевизначеним суспільно небезпечним способом.

Використана література:

1. Бандурка А.М., Давьденко Л.М. Преступність в Україні: причини и противодействие: Монографія. – Харьков: Гос. спец. изд-во "Основа", 2003. – С. 32.
2. Горяинов К.К. Криминологическая обстановка (методологические аспекты). – М.: ВНИИ МВД СССР, 1991. – С. 24.

---

¹ Листвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: Монографія. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 446 с. – С. 158; Криминология: Учебник для вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А.И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2005. – 912 с. – С. 268.

² Листвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: Монографія. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 446 с. – С. 163.

3. Криминология / Под ред. Б.В. Коробейникова, Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. М., 1988. - С. 5; Криминология / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. М., 1994. - С. 7; Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Криминология: Курс лекций. - К.: МАУП, 2002. - 296 с. - С. 5.
4. Криминология. Учебник для вузов / Под общей редакцией доктора юридических наук, профессора А. И. Долговой. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА • М), 2001. - 784 с. - С. 151.
5. Криминология: Учебник / Под ред. акад. В.Н. Кудрявцева, проф. В.Е. Эминова. - М.: Юристъ, 1997. - 512 с. - С. 47.
6. Куц Ігор Георгійович. Боротьба з пожежами в житловому секторі (кримінально-правовий та криминологічні аспекти). Автореф канд. дис. 12.00.08. Київ 2003. - 19 с. - С. 12.
7. Микитчик Андрій Васильович Криминологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю. - Автореф. Канд. 12.00.08. 2008. - Київ - 20 с. - С. 10.
8. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: Монографія. - Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. - 446 с. - С. 158; Криминология: Учебник для вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А.И. Долговой. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2005. - 912 с. - С. 268.
9. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: Монографія. - Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. - 446 с. - С. 163.
10. Тацій Максим Сергійович. Криминологічний аналіз агресивної корисливо-насиленої злочинності та запобігання їй. 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Автореф. Дис. канд. юрид. наук. - 2011. - Харків. - 20 с. - С. 11.
11. Шаргородский М.Д. Преступность, ее причины и условия в социалистическом обществе // Преступность и ее предупреждение. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1966. - С. 30.

УДК 340.15 : 349.6

В.М. Попревич

**РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ЛІСОПОРУШЕННЯ У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД
(1991 – 2011 РР.)**

В статті розглянуті основні напрями та характерні особливості розвитку інституту кримінальної відповідальності за лісопорушення у період існування незалежної України. Виявлено чинники неефективності кримінально-правової охорони лісу на сучасному етапі. Окреслено шляхи удосконалення чинного КК України 2001 р. у частині посилення відповідальності за деякі види лісопорушень.

Ключові слова: ліс, злочини проти довкілля, лісопорушення, кримінально-правова охорона лісу, перехідний період.

В статье рассмотрены основные направления и характерные особенности развития института уголовной ответственности за лесонарушения в период